

DAUGIAAUKŠTIS VYTAUTO SKUODŽIO RŪMAS

1929 03 21–2016 12 07

Dažnai norėdami paaiškinti žmogaus veiksmus ir jo gyvenimo vingius raktą ieškome jo vaikystėje – kas galėjo lemti tą, o ne kitą pasirinkimą.

Pirmasis pasirinkimas – studijuoti geologiją – nulemtas Vytauto Gudelio, tikro geologijos trubadūro, žavesio, atvedusio į mūsų 1-ąjį kursą visus keturis panevėžiečius.

Vis dėlto anksčiau būta ir kitų patirčių, dirginusių vaiko vaizduotę. Tai A. Šapokos akimis mokytojo Broniaus Juškos dėstyta Lietuvos istorija ir kapeliono Alfonso Sušinsko skaitomi jo prisiminimai „Gyvenimas mirtyje“ – apie čekistų tardymus kalėjime. O išgiręs pirmąją žinią, jog rusai užpuolė Lietuvą, tas vienuolikmetis mokinyš davė sau priesaiką visą gyvenimą skirti Lietuvos išlaisvinimui. Visam laikui VI klasės gimnazistui liko atminty susitikimai su Marijonų ordino vienuoliu Pranciškumi Račiūnu. Jo vedamos jaunimo konferencijos ir aukojamos šv. Mišios įkvėpdavo pasiryžimą „tarnauti Dievui, tėvynei ir artimui“. Ir tai buvo gūdžiais 1946–1947 metais. V. Gudelio parengtoje prisiminimų knygoje „Mes iš VIII^a klasės“ Vytautas Skuodis vaizdingai pasakoja apie mokymąsi Panevėžio gimnazijoje, mokytojus ir bendraklasius, jų likimus – tokia ryški Lietuvos istorijos replika. Visa tai sugrįš ir bus svarbu po trisdešimties metų. O iki to visą esybę suims ir formuos geologijos studijos, darbas ir gamta – mokslo tiesos, pradėjusios klibinti buvusį tokį šviesų tikėjimą Dievo žodžiu.

Dar viena sritis, tapusi V. Skuodžio širdies reikalu, yra tautosakos – pasakojimų, retų žodžių ir dainų – rinkimas. Šia veikla jį, keturiolikmetį moksleivį, sudomino literatūros ir kalbos mokytojas, kalbininkas ir tautosakininkas

Petras Būtėnas, buvęs ir gimnazijos direktoriumi. Tuo metu Vytautas užrašė pirmuosius savo motinos prisiminimus – net 248 dainas. Sūnaus paakinta ir vėliau palaikoma Elžbieta Skuodienė, pradėjusi nuo „Našlaitės dalios“, parengė didžiulį pluoštą prisiminimų, pasakojimų, tapusių knyga, kurią, pavadintą „Kai vėluoja laimė“, 2002 m. išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Su geologija ir žemės sandara pirmoji pažintis vyko savo namuose, darže, griežtai vykdant tėvo nurodymą, kad prakasant žemę dirvožemis nebūtų sumaišomas su likusia žeme ir vėl grąžinamas į savo vietą.

Būsimasis V. Skuodžio biografas galėtų čia sušukti – štai dar būdamas vaikas jau buvo pašauktas geologijai! Gal be šauktuko, bet iš tikrųjų Vytauto prisiminimai „Kodėl ir kaip aš tapau geologu“ (žr. „Geologija – dalis gyvenimo“) jau byloja apie tyrėjo smalsumą, atkaklumą ir kartu uolumą (vykdant tėvo sąlygą) bei istorinį idealizmą mąstant apie Lietuvą... Ar neatsilieps tai išėjus į platųjį gyvenimo kelią: netgi to kelio pradžia – ar ne dėl savo charakterio bruožų Vytautas iš viso būrio Operos ir baletų teatro statistų paskiriamas būti jų seniūnu.

V. Skuodžio asmenybę, jo gyvenimą galime įsivaizduoti kaip didelį jo paties sukurtą rūmą su viduje gausiais koridoriais, laiptais ir palėpėmis, kur beveik nėra tuščios erdvės, o viskas pripildyta nugyvento laiko ženklų – knygų, fotoalbumų, muzikos plokštelių, žurnalų ir laikraščių iškarpu. Langai ir viską

sujungiantis bei dengiantis stogas būtų paties Vytauto raštai, jo intensyvios mokslinės ir visuomeninės veiklos išraiška.

Pirmasis to rūmo aukštas – geologija. Čia persipynusios mažiausiai trys juostos – geologo tyrėjo-praktiko, mokslininko ir istoriko-archyvaro.

Pati pradžia, kai dar turime vien būsimo rūmo statybos aikštelę, – studijų metai, kurių matyti keli, gal ne pamato, o prieangio akmenys.

Pirmasis – tai 1950 m. antrosios praktikos lauko darbai Kryme ir jų metu alpinistinis žygis leidžiantis nuo Ai Petrio viršūnės penkiese kartu su vadovu Stasiu Žeiba.

Antrasis – 1953 m. apgintas diplominis darbas „Anykščių apylinkių geologiniai-geomorfologiniai bruožai“, kurį gerai įvertino darbo vadovas profesorius J. Dalinkevičius: „V. Skuodis pasirodė sugebąs dėstyti mintis, geologiškai galvoti, kurti hipotezes, prielaidas. Jeigu V. Skuodis ateityje naudosis šiais savo kūrybingais sugebėjimais su reikiamu atsargumu, iš jo galima bus tikėtis rimto specialisto.“ Savo knygoje „Geologija – dalis gyvenimo“ Vytautas išsamiai papasakojo, kodėl neatsidėjo rimtam mokslinių tyrimų darbui. Ne paskutinis vaidmuo teko ir jo perfekcionisto charakteriui, nepriimančiam pusinių sprendimų.

Nežinau, ar trečiasis akmuo, atsidūręs gyvenimo rūmo prieangyje, čia galėjo ką nors lemti. Turiu galvoje mūsų kelionę į Sibirą aplankyti nuo mokyklos laikų pažįstamų mergaičių – iki Irkutsko, o Vytautas – ir toliau iki Čitos. Nelėmė, bet buvo paliudijimas ir išraiška vieno pagrindinių Vytauto bruožų – jo idealizmo, elgesį ir veiksmus diktuojančios humaniškos idėjos. Idėja kaip gyvenimo variklis ir nuoseklumas ją vykdant nulems svarbiausius jo gyvenimo poslinkius, tapsmą disidentu, kovotoju už Lietuvos laisvę ir nestandartinių, savitų pažiūrų politiką. Idėja tampa apkasu, jo pilimi, kurią jis įnirtingai gina, nors pirminės idėjos, dėl kurios radosi tas apkasas, gali ir nelikti (panašiai atsitiko Vytauto politinės orientacijos raidai jau nepriklausomos Lietuvos metais).

Grįžkime į V. Skuodžio gyvenimo rūmo pirmąjį aukštą – geologiją. Pirmieji geologo-tyrėjo žingsniai kartu su bendrakursiu, taip pat panevėžiečiu Antanu Breive paženklininti analitine mintimi ir atradimais išaiškinant devono sluoksnių tektoninių dislokacijų sufozinę-karstinę prigimtį. V. Skuodžio pirmasis mokslinis straipsnis „Reliktinės sufozinės-karstinės įgriuvos Dauguvos slėnio viršutinio devono dariniuose, jų morfologija, išplitimas ir genezė“ 1962 m. išspausdintas Lietuvos TSR MA Geologijos ir geografijos instituto „Mokslinių pranešimų“ XIV t., 1 sąs.

Šie pirmieji jaunojo mokslininko žingsniai buvo tiek originalūs ir reikšmingi, kad patraukė žymaus inžinerinės geologijos autoriteto profesoriaus I. V. Popovo dėmesį. Jis ėmėsi vadovauti V. Skuodžio kandidatinei disertacijai pavadinimu „Reliktinės karstinės sufozinės erozinės įgriuvos Dauguvos upės slėnyje“. Ją Vytautas apgynė 1969 m. Maskvoje Statybos inžinerinių tyrimų institute.

1953–1969 m. laikotarpio V. Skuodžio darbas sąjunginio „Hidroenergprojekto“ instituto Vakarų kompleksinių tyrimų ekspedicijoje buvo akivaizdus paliudijimas to, kad vadinamasis gamybinis, paieškų-žvalgybos ar inžinerinių tyrimų darbas tampa tikru moksliniu darbu, jeigu jis dirbdamas nuoširdžiai ir su geismu išsiaiškinti tiesą, konstatuoti ne tik faktą, gamtinį reiškinį, bet ir nustatyti to reiškinio prigimtį. Taip dirbant ir nedidelio žemės lopinėlio geologinė nuotrauka tampa mokslinio darbo etiudu.

Vėliau 1969–1978 m. dirbdamas Vilniaus universiteto Hidrologijos ir inžinerinės geologijos katedros vyresniuoju dėstytoju (1978 m. jam suteiktas docento vardas) nagrinėjo Lietuvos geologinio substrato raišdos ir paleokarsto problematiką, įtraukdamas ją ir į studijų programas. Iki šiol dar aktualūs ir verti atskiros analizės studentų atlikti Šiaurės Lietuvos smegduobių virtinių azimutų matavimų duomenys, rodantys neabejotiną ryšį su tektoninių plyšių sistema devoninia-me substrate.

Jaunystės laikui būdinga savosios tiesos paieška, dvasios darnos siekis. Tik jausdamas

savy išgrynintą dvasią, be sumaišties ir abejonių, jautėsi stiprus. Regis, toks jaunatviškas maksimalizmas neapleido Vytauto per visą gyvenimą. Būdingas jo prisipažinimas apie sušlubavusį tikėjimą Bažnyčios tiesomis. Straipsnyje „Asmenybė, kuri man švietė visą gyvenimą“ (kn. „Mokslo ir gyvenimo baruose“) skaitome: „Studijuojant geologijos mokslus man, neturint tvirtų tikėjimo pagrindų, vis labiau pradėjo atrodyti, kad religija prieštarauja mokslui. O tai juk didelė nuodėmė! Užsidedę noru susitikti su iškeltu iš Panevėžio vyskupu Kazimieru Paltaroku, kad jis tuos svyravimus išsklaidytų, deja, tai buvo nesėkminga. Lemtingas buvo susitikimas su nutremtu į Nemunėlio Radviliškį vyskupu Vincentu Sladkevičiumi, kurį Vytautas aplankė atvykęs čia su studentais jų praktikos metu. Vėliau jis parašys: „Tas susitikimas su juo man padarė tokį stiprų įspūdį, kad, atėjęs pas jį kaip ieškantis Dievo, išėjau iš jo labai seno ir kuklaus namelio kaip Dievą jame suradęs.“

Šiuo laikotarpiu V. Skuodis vis aktyviau reikėsi visuomeniniame gyvenime. Dėl gamtos saugos jam labiausiai skaudėjo. Vadovavo visuomeninių profesijų fakulteto Gamtos apsaugos skyriui „Terra pura“ (švari žemė), į kurį kvietė straipsnis, išspausdintas „Tarybiniame studente“ ir „Mūsų gamtoje“ 1978 ir 1979 metais. Rašė apie žymiojo Arktikos (taip pat ir šiaurės Lietuvos) tyrinėtojo Eduardo Tolio ir jo bendražygio Eugenijaus Šileikos ekspedicijas, apie Mykolą Bajarūną, iškilią asmenybę ir žymų mokslininką, Užkaspijo naftos geologijos tyrimų pradininką, apie Joną (Ivaną) Buivydą, Užbaikalėje dirbusį kalnų inžinierių ir aukso telkinių verslininką.

Vaizdingai ir jautriai rašė apie „savamokslį mokslo milžiną“, Rytų Sibiro tyrinėtoją (po 1863 m. sukilimo atsidūrusį Sibire) Joną Čerskį, apie žymųjį mineralogą, Santjago universiteto profesorį ir rektorių Ignatą Domeiką, po 1830–1831 m. sukilimo pasirinkusį tremtį į Vakarų. Rašė ir apie savo mokytojus profesorius Juozą Dalinkevičių ir Mykolą Kaveckį, dirbusius nuolatinės ideologinės priežiūros sąlygomis. Prakalbino žymų vilnietį docentą Augustiną Mačionį, paskelbė jo prisiminimus.

V. Skuodžio knygoje „Mokslo ir gyvenimo baruose“ straipsniai, skirti Vilniaus universiteto istorijai, Lietuvoje ir už jos ribų pasireiškusioms iškilioms asmenybėms, mintys tikėjimo ir mokslo klausimais ir šiaip impresijos kaip gyvas santykis su mus supančio pasaulio įvykiais – visa tai paženklinta tikrų vertybių ieškojimų ir humanizmo dvasia. Kaip knygos pratarmėje pats rašo primindamas Vinco Kudirkos eileraštį „Labora“, jo žodžius priėmęs sau kaip įsipareigojimą, „kad neitum į kapą / be likusio ženklų, kad žmogumi buvęs“.

Tuo pat metu kiti straipsniai pasirodė pagrindžio spaudoje – „Perspektyvose“, „Katalikų bažnyčios kronikoje“, „Aušroje“, „Alma Mater“. 1979 m. baigė pagrindinį įkaltį – apibendrinamąjį darbą „Dvasinis genocidas Lietuvoje“ (totalinio sovietinio ateizmo agresija 1940–1976 m.).

Taigi prasidėjo antrasis V. Skuodžio gyvenimo etapas, antrasis jo statomo rūmo aukštas.

1978 m. pradėjo leisti visuomeninį politinį pagrindžio žurnalą „Perspektyvos“; 1978 m. atnaujino „Lietuvių archyvo“ leidimą ir pagrindyje išleido I (VI) tomą; 1979 m. lapkričio 24 d. viešai paskelbė įstojęs į Lietuvos tikinčiųjų teisių gynimo komitetą; 1979 m. lapkričio 29 d. viešai paskelbė įstojęs į Žmogaus teisių gynimo Lietuvoje Helsinkio grupę; 1979 m. gruodžio 31 d. KGB nurodymu atleistas iš darbo Vilniaus universitete. 1980 m. sausio 9 d. areštuotas ir uždarytas į KGB tardymo izoliatorių.

Apie tą laiką ir KGB spąstus jam ir jo bendrabyliams Gintautui lešmantui ir Povilui Pečeliūnui dokumentinis pasakojimas, išspausdintas V. Skuodžio knygoje „KGB voratinklyje. 1980 metai“ („Gairės“, 2009). Palydėdamas šią knygą įžangoje prof. Antanas Tyla rašė: „Prieš patekdamas į čekistų nagus V. Skuodis jau buvo nudirbęs nemažą nelegalų darbą. [...] Jis su bendraminčiais tai darė tuo metu, kai amžininkai, prisitaikydami, verkšlėdami ir savęs išsižadėdami, stojo į kompartiją.“

1980 m. gruodžio 15–22 d. Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas kaip „ypač pavojingą

valstybinį nusikaltėlių“ nuteisė 7 metams laisvės atėmimo ir 5 metams ištrėmimo.

1980–1987 m. bausmę atliko Mordovijoje, Baraševo griežtojo režimo politinių kalinių zonoje.

Koks šis etapas buvo V. Skuodžiui ir koks jis pats buvo toje zonoje, vaizdingiausiai aprašyta jo knygoje „KGB kontrolėje, MVD priežiūroje“ („Gairės“, 2015).

Galėtume nieko nežinoti apie V. Skuodžio gyvenimą, bet užtektų įdėmiai (ir su įdomumu) perskaityti šią knygą – 1980–1983 m. iš Mordovijos lagerio rašytus laiškus artimiesiems ir kalinio dienų atsiminimus, kad jis tapytų pažįstamas, toks, lyg būtume ten kartu su juo leidę tas kalinio dienas.

Jis prenumeravo ir gavo iš Lietuvos gaušybę laikraščių ir žurnalų. Spauda iš Lietuvos per biblioteką pasiekė visus, lietuviškai skaitančius. Laiške į namus rašė: „Prašu jūsų pratęsti mano prenumeratą laikraščiams „Komjaunimo tiesa“ ir „Literatūra ir menas“. Taip pat užprenumeruoti „Gimtąjį kraštą“ ir „Vakarines naujienas“. Tų leidinių nėra 1982 metų kataloge.“ 1982 m. balandžio 22 d. ir gegužės 13 d. laišakai Irutei, Močiutei, dukroms Giedrutei ir Daivutei – V. Skuodžio, kalinio, gyvenimo etiudai, liudijantys, kuo, kokiais mažais džiaugsmais jis įprasmindavo savo kalinio dienas: „Praėjusią savaitę iš labai toli girdėjau gegutės garsus. Saulė dabar didelė mano pagalbininkė. Centrifugoje nusaustintus skalbinius dabar padžiau nu lauke ant virvių. Kai išskalbiau paskutiniuosius, pirmieji jau būna sausi. Kai skalbiu, visą laiką durys būna atviros į kiemą. Kai saulė neturi laiko džiovinti, ji atsiunčia man vėjelį, kuris taip pat mano skalbinius išdžiovina greitai.“ Rašydamas laiškus šeimai, kiekvienam randa ką patarti, ką pasakyti, padrąsinti ir paguosti.

Perskaitęs „Tarybiniame mokytojuje“ knygoms skirtą eilėraščių jo visas strofas perrašė laiške namams.

*Jūs mano knygos – mano geros draugės,
Tiek vakarų, naktų sykiu praleista,
Visuomet kuklios, visuomet paslaugios,
Jūs viską man be nuoskaity atleisite.*

Skaitė knygas, iš suverstos krūvos padarė tvarkingą biblioteką, kaip „bibliotekos tarybos narys“ palaikė joje tvarką. Per tą meilę knygoms užsitraukė nemalonę dalies kalinių, traktuojančių jo bibliotekos tvarkymus kaip bendradarbiavimą su administracija. Tokį patį rezonansą kėlė jo stropus ir išradingas darbas skalbykloje ir pirtyje, labiau reikalingas patiems kaliniams, o ne kalėjimo administracijai.

Tai, jog jis ne „bendradarbiavo“, o kovojo už kalinių teises, liudija jo bado akcijos, protesto pareiškimai valdžios organams ir karceryje praleistos dienos. Apie kartu kalinamus žmones ir save stengėsi perduoti informaciją į laisvę, dalis jos panaudota „LKB kronikoje“, pateko į Vakarų žiniasklaidą.

Minėtoji laiškų ir atsiminimų knyga apima tik ketverius kalinimo metus. Liko rengti spaudai redaktorės Jolantos Budreikienės redaguoti rankraščiai iš 1984, 1985 ir 1986 metų. Manau, kad V. Skuodžio ir jo kalinio laiko tokie atviri ir kruopščiai surašyti laišakai-prisiminimai bus išspausdinti, nes tai yra dar vienas itin autentiškas sovietinio Gulago paliudijimas.

Gulagas Vytautui baigėsi 1987 m. sausio mėnesį. Toliau jis buvo siunčiamas į tremtį, tačiau Čeliabinsko persiuntimo kalėjime gavo SSRS generalinės prokuratūros pranešimą, jog jam suteikiama teisė su šeima išvykti į kitą šalį. Tų pačių 1987 m. rugpjūčio pabaigoje su šeima išvyko į JAV, į savo gimtąjį Čikagos miestą.

Prasidėjo trečiasis V. Skuodžio, jau kaip politiko, gyvenimo etapas – lankymai ir susitikimai su tautiečiais lietuvių kolonijose Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Kanadoje, Europos šalyse, pranešimų skaitymas tarptautinėse bažnytinėse konferencijose. JAV jį priėmė prezidentas R. Reiganas, Romoje – popiežius Jonas Paulius II. Giliai tikinčiam katalikui Vytautui tai buvo laimingas įvykis.

Sekė spaudą ir fiksavo politinius įvykius Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Būdamas kruopštus ir nuosekliai dirbdamas surinko vertingą istoriografinę informaciją apie svarbiausią Baltijos šalims išsilaisvinimo laiką. 2016 m. Lietuvos nacionalinis muziejus šią

informaciją išspausdino 883 puslapių knygoje „Lietuva, Latvija ir Estija 1987–1993 metais. Išsilaisvinimo kronika“. Tai tarsi trečiojo – egzilinio – Vytauto gyvenimo etapo ataskaita.

1992 m. grįžo į Lietuvą, nuo rugsėjo 1 d. – ir į Geologijos ir mineralogijos katedrą, nostrifikuotas jo mokslų daktaro laipsnis ir docento vardas. Kaip visuomenininkas, grįžo prie gamtosaugos ir Vilniaus urbanistinių problemų, tačiau jo pečius užgriuvo gal sunkiausių ir skaudžiausių problemų maišas – pakvietas socialdemokratų valdomos Lietuvos Vyriausybės sutiko tapti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro (LGGRT) generaliniu direktoriumi, nors jo paskyrimui prieštaravo Tremtinių ir politinių kalinių sąjunga. Lyg juo toliau, juo labiau tolstančios pavasariais trūkinėjančios marių ledo lytys tarpusavio nesutarimai ir priešiškus, radęsis dar Mordovijos Baraševio griežtojo režimo lageryje, o vėliau tremties laiko pakeitimas ir leidimas išvykti į JAV tapo priekaištais, kurių V. Skuodis pagal sąžinę negalėjo priiimti.

Apie tą 1994–1997 m. jo vadovavimo LGGRT centrui laikotarpį ir buvusius nesusi-pratimus galima susidaryti vaizdą iš spaudos puslapių, kurių gausu V. Skuodžio knygoje „Praėjusio laiko atspindžiai“ („Gairės“, 2011). Apie šį laiką ir savo nuoskaudas su archyvaro tikslumu parašė beveik 900 puslapių monografijoje „Melo, neapykantos ir šmeižto kronika 1993–1997“ („Gairės“, 2007).

1997 m. grįžo į savo ankstesnę darbovietę – Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Geologijos ir mineralogijos katedrą eiti docento pareigų, aktyviai įsitraukė į visuomeninę veiklą, rašė straipsnius paveldosaugos, istorijos ir politikos klausimais. Iš prigimties būdamas „tikslukas“ ir maksimalistas, aštriai polemizavo su kitamaniais, piktinosi dėl Lietuvos istorinių asmenybių žeminimo („Apsišaukėlis istorikas“), priešiško už laisvę kovojančiai Ukrainai („Ukrainos drama ir jos paniekinimai“), sovietinio ateizmo recidyvų, tautinio ir patriotinio visuomenės ir ypač jaunimo auklėjimo stokos („Mūsų partijos – Lietuvos nelaimė“).

Iš esmės teigiamai vertindamas Leonido Donskio straipsnį, išspausdintą 1995 m. „Kultūros barų“ nr. 1, nepritarė autoriaus minčiai dėl Lietuvos intelektualų vaidmens siekiant Lietuvos išlaisvinimo („keldamas pavyzdžiu rusų intelektualus, kaltina šviesiąją Lietuvos inteligentiją, kad ji mažai prisidėjusi prie disidentinio judėjimo. Tačiau pogrindžio rezistencija Lietuvoje buvo nepalyginamai stipresnė ir galingesnė negu Rusijoje“).

Dėl politinių įvykių ir politikų vertinimo tekdavo nesutikti su Vytautu. Nors ginčiuose jis būdavo nepalenkiamas, tačiau vėliau nebūtinai toks ir likdavo. Dalis karštai polemikų straipsnių, surinktų į knygą „Praėjusio laiko atspindžiai“, atspindi to laiko būseną. Būdamas kruopštus archyvaras savo straipsnių jis neкупіūravo ir necenzūravo, nors knygos spausdinimo metu galėjo būti ir kitos nuomonės. Tai pasakytina ir apie tekstus, liečiančius Vytauto Landsbergio asmenį. Nuo šmeižtų ir insinucijų, buvusių kolektyviniuose straipsniuose, jis atsiribojo, o, jo nuomone, V. Landsbergio nuopelnai Lietuvos valstybei yra didžiuliai. Dar studijų metais laiške Gražinai Ručytei yra prisipažinęs, jog „malonu turėti priešų, kadangi jie išjudina“. Priešišumą patyręs dar Baraševio lageryje, per tuos penkerius vadovavimo LGGRT centrui metus gyveno nuolatinio savotiško karo sąlygomis, kurios vargu ar galėjo teikti kam nors malonumą, bet stimuliavo dvasinę energiją ir užsispyrimą. Galima tik apgailestauti, jog gaudamas strėlių iš dešiniojo sparno V. Skuodis ne tik gynėsi, bet ir vis labiau kryo į kairę, pabrėžtinai aukštinamas ir gindamas buvusios sovietinės nomenklatūros žmones, susispietusius LDDP stovyklavietėje ir galiausiai tapusius laisvę iškovojusios Lietuvos valdžia.

Mažiau ginčų ir daugiau tikro sutarimo buvo kovojant už Vilniaus senamiesčio išsaugojimą, prieš požeminių garažų įrengimą, Antakalnyje Sapiegų rūmų ir parko gelbėjimą, Vilniaus Kalvarijų atstatymą, Pilaitės ir Karoliniškių gyventojų palaikymą saugant savo kraštovaizdį, ginantis nuo golfo laukų. Pasiremdamas geologinės sąrangos ir požeminio vandens srautų argumentais, aktyviai

dalyvavo akcijose prieš požeminius garažus Vilniaus senamiestyje.

Išgyveno dėl Lietuvos Respublikos valdžios nuolaidžiavimų ir atsinaus požiūrio į lietuvių kalbos, kaip valstybinės kalbos, statuso išsaugojimą.

Kaip miesto plėtros visuomeninės komisijos narys, Vytautas su didžiule aistra ir energija kovėsi už Vilniaus kultūros paveldo ir švares, žalio kraštovaizdžio išsaugojimą, vieną po kito rašė straipsnius, pareiškimus, surinkdamas gausybę bendraminčių parašų.

Paskutinis, pasakyčiau, titaniškas darbas – tai mūsų profesorių Mykolo Stanislovo Kaveckio ir Juozo Dalinkevičiaus archyvinių raštų sutvarkymas ir susisteminimas. Monografijoje „Akademikas Juozas Dalinkevičius“ per 116 puslapių V. Skuodžio iššifruotų raštų, dokumentų. Profesoriaus M. Kaveckio knygoje – per 160 p. įdomiausių dokumentų iš profesoriaus pedagoginės, mokslinės ir organizacinės veiklos.

Vytautas buvo tapęs savo profesoriaus J. Dalinkevičiaus geruoju angelu – vežiodavo jį į jo jaunystės vietas Gervėčiuose, Žagarėje lydėjo apsilankant pas vyskupą Julijoną Steponavičių, vis ragino rašyti atsiminimus, o nesulaukdamas pasisiūlė įrašyti į magnetofono juostas. Iki savo arešto suspėjo įrašyti tik dalį prisiminimų, kuriuos perrašė ir iššifravo Zigmas Malinauskas.

Vien pareigos ir savo širdies balso genamas Vytautas sutvarkė, dokumentavo docento S. Žeibos grafinio ir rankraštinio palikimo „mišką“ ir perdavė jį Vievio geologijos muziejui.

Kaip tikras karys suklupo kovos lauke – istoriko Kriščiūno našlės prašymu ėmėsis tvarkyti jo archyvą ir dar tik pradėjęs darbą buvo ištiktas insulto.

Apie Vytauto visuomeniškumą, įsipareigojimą savo artimui, visuomenei byloja ir viena mintis iš jo lagerio laikų dienoraščio: „O kaip tada suprasti laimę? Pagal Kamiu, būti laimingam tik vienam – nepateisinama. Tikroji laimė – tai žmonių bendrumo jausmas, paremtas pasiaukojimu ir asmenine atsakomybe už pasaulį.“

Jo paties pasiaukojimas ir ištvermė ginant Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę įvertinti Vyčio Kryžiaus 3-jojo laipsnio ordinu, įteiktu jam 1999 m. vasario 1 d.

Baigiant verta dar grįžti į pradžią ir priminti pagrindinius V. Skuodžio charakterio ir veiklos bruožus.

Pirmiausia – tiesa, jos siekis ir paieška mokslinėje ir visuomeninėje veikloje, politikoje. Katalikiškas atlaidumas savo kaltininkams, todėl ir Mordovijos lagerio prižiūrėtojas jam ne priešas, o savo darbą dirbantis žmogus. Ir kitoks santykis su savo krašto sovietiniais karjeristais, pasidavėliais ir veidmainiais. Tokiems apibūdinti sugalvojo odiozinį terminą *tarsajus*, prigijusį ir skambėjusį Sąjūdžio susirinkimuose. Ir dar kitoks konfliktiškas santykis su politiniais oponentais.

Nepajudinamų nusistatymų žmogus, kaip lokomotyvas, dunksintis savo bėgiais. Persmelktas donkichotiško idealizmo ir užsispyrimo. Toks pat idealistinis mokėjimas džiaugtis grožiu, jo apraiškomis – barako užkiemyje augančiomis gėlėmis, atskrendančiais paukštukais, per visą gyvenimą kauptomis dailės knygomis, albumais, pašto ženklais, gramofono plokštelėmis.

Prigimtinis knygius, archyvaras, sukaukęs begalę laikraščių, žurnalų iškarpu, kurias pagal tematiką suklasifikavo į dvylika skyrių ir keliasdešimt dėžių šios medžiagos atidavė į biblioteką.

Tarp likusių daiktų – didžiulė kolekcija plokštelių, iš kurių kiekvienais metais parinkdavo naują neklausytą rekviem, kai kasmet birželio mėnesį sukviesdavo vis mažėjantį bendrakursių, jo sumanyto „Klubo-53“ narių (pagal universiteto baigimo metus – 1953), būrį. Tie jo kasmetiniai „Klubo-53“ susitikimai – tarsi išpažintis, visų gyvenimo duobių ir nesklandumų išlyginimas. Būtų gražu, jei Geologijos muziejuje Vievyje rastųsi patalpa, skirta „Klubo-53“ įkūrėjui, kur gal dar būtų galima pasiklausyti ir jo surinktų plokštelių muzikos.

Vytautas Narbutas